

HOLLÓ DOROTTYA

Kulturális különbségek – személyes tapasztalatok: érvelés az idegen nyelvi és interkulturális kompetenciák integrált oktatása mellett¹

(második rész)

Cultural differences – personal experiences: A case for integrating the teaching of language and intercultural competences (part two)

This is the second part of an article published in issue 2019/2. The study aims to raise awareness of types of cultural differences that may be responsible for misunderstandings in intercultural communication. Using the framework of cultural dimensions, i.e., typical cultural behaviours and mindsets, to understand other cultures can contribute to becoming better communicators in a foreign language. Differences between prominent cultures are well-researched, but few works have discussed the differences between Hungarians and non-Hungarians. This study examines the narratives of foreigners in Hungary and Hungarians abroad about their experience of cultural differences. Their narratives suggest that apart from language proficiency, culture related knowledge, attitudes and skills are indispensable for successful communication. Therefore, the study proposes that as language classes can accommodate diverse content areas and activities, foreign language teaching should embrace developing intercultural competence as a core element for the benefit of foreign language learners and users. In order to show ample examples, the article is published in two parts, in two issues.

Keywords: intercultural communication, cultural dimensions, cultural differences, personal narratives, integrated culture and language education

Bevezető

E tanulmány olyan kulturális különbségeket mutat be, melyek felelősek lehetnek az interkulturális kommunikáció során felmerülő félreértésekért. A különbségek rávilágítanak arra, hogy mivel az idegennyelv-oktatás célja hatékonyan kommunikáló, sikeres idegennyelv-használók képzése, a szigorú értelemben vett nyelvtanítás, azaz a nyelvi elemek tanítása nem lehet elegendő a sikeres kommunikációhoz. Ezért az itt

¹ A tanulmány első része a *Modern Nyelvoktatás* 2019/2. számában jelent meg. Ez a tanulmány a szerző angol nyelvű tanulmányának (Holló 2015b) bővített magyar változata.

felsorakoztatott példák mellett kívánnak érvelni, hogy az idegennyelv-oktatásnak a jelenleginél szélesebb ismereteket kellene a tanulók elé tárnia, azaz meg kellene ismertetni nyelvtanulókat a kulturális különbségek fajtáival.

A kulturális dimenziók, azaz a jellemző viselkedésminták és gondolatmenetek, valamint értékszempontok megismerése hozzájárulhat a különbségek típusainak megértéséhez, és ezen keresztül az idegen nyelvet használók sikeresebb kommunikációjához. Fontos azonban megjegyezni, hogy a kulturális dimenziók nem egy-egy nemzet jellemzésére, hanem kultúrák összehasonlítására használhatók. És azt se felejtjük el, hogy mindenki nagyon eltérő módon képviseli a hazájára jellemző dimenziókat.

E tanulmány első része (Holló 2019) a kulturális dimenziókat keretként használta arra, hogy olyan kulturális különbségeket mutasson be, melyek megértése feltétlenül szükséges az eredményes kommunikációhoz. A kulturális dimenziók leírásánál a kifejezést megalkotó Hofstede (1994, magyarul Hofstede – Hofstede 2008), valamint Hall (1966/1980, 1976), House, Hanges, Javidan és munkatársaik, (2004), Inglehart (2008), Kaplan (1966), Triandis (1994) és Trompenaars (1995) munkái alapvetőek, még ha nem is nevezte mindegyikük *dimenzió*nak az általa leírt különbségtípusokat. Az általuk feltárt dimenziókat négy tematikus csoportban érdemes tárgyalni (Holló 2015a):

- az egyén és a többi ember viszonya
- a hozzáállás és a körülmények szerepe
- az idő szerepe
- a kommunikáció szerepe

Annak érdekében, hogy a magyarországi idegennyelv-tanításban használható tanulságokat vonhassunk le, jelen tanulmány a kulturális dimenziókban megnyilvánuló különbségeket Magyarország és a világ különböző kultúráinak összetetésében mutatja be. A tanulmány előző része az egyén és a többi ember viszonyával, valamint a hozzáállás és a körülmények szerepével foglalkozott. Most az idő és a kommunikáció dimenziói kerülnek sorra.

Az egyes kulturális dimenziókat tíz könyvből, öt újságcikkből, két folyóiratcikkből, egy moderáltblog-válogatásból és egy eddig publikálatlan videointerjúból származó beszámolók illusztrálják, amelyeket Magyarországon élő külföldiek és tartósan külföldön tartózkodó magyarok írtak. Véleményüket – egy videointerjú kivételével – az hitelesíti, hogy szerzők, szerkesztők, kiadók publikálásra alkalmasnak találták őket. Az angol–magyar kétnyelvű adatbázis részletes bemutatása a tanulmány előző részében található, azt azonban meg kell jegyezni, hogy a szokástól eltérően a vélemények szerzőit – a blogok szerzőitől eltekintve – nevükön említem, mivel az eredeti forrásban is megjelent nevük, a videointerjú alanya, Caroline Bodóczky pedig hozzájárult nevének közzétételéhez.

Magyarok és a világ – a kutatás eredményei 2. Az időhasználat dimenziói

Monokronikus és polikronikus kultúrák (Hall – Reed Hall, 1990)²

Ez a dimenzió az időhasználatról szól. *Monokronikus kultúrákban* az emberek egyszerűen egy dolgot csinálnak, pontos napirendjük van, amely meghatározza az életüket. Számukra fontosak a kötelezettségek, nem szeretik, ha megszakítják őket, ők sem szakítanak félbe senkit, és más módon sem zavarnak másokat. A *polikronikus* emberek egyszerűen több dolgot is csinálnak, tevékenységüket többször is megszakíthatják, és könnyen eltéríthetők az éppen végzett tevékenységtől. Az emberi kapcsolatok fenntartása számukra fontosabb, mint az időpontok betartása, így például nem hagynak félbe egy beszélgetést csak azért, hogy következő feladatukat pontosan kezdhessék. A monokronikus és polikronikus emberek gyakran nehezen tudnak együtt dolgozni.

Sexty Ildikó (29, magyar önkéntes³; Udvarhelyi, 2007) felidéz egy mexikói barátjával töltött napot. Morelia városát tervezték meglátogatni. Amikor megérkezett a barátjához, azt gondolta, csak leteszi a csomagját, és már mennek is városnézésre. Azonban különféle rokonok is megjelentek, és hosszas csevegéssel telt az idő. Ildikó aggódott, hogy a végén még lemarad mindarról, amit eltervezett. Visszatekintve azonban nagyra értékeli, hogy betekinthezett egy tőle teljesen eltérő módon szervezett életbe, amit soha nem tapasztalhatott volna meg különben. Míg ez a történet azt mutatja, milyen fontos volt a mesélő számára az előre tervezés, Gedeon (2011) épp azt írja, hogy Magyarországon csak az üzletemberek gondolkodnak menedzserként, viszont az Egyesült Államokban még a gyerekeknek is megtanítják az időtervezést, hogy feladataikat prioritások szerint végezhessék. Magyarországon a fontossági sorrend felállítása, a tervezés és az időpontok vagy mások idejének tisztelete nem feltétlenül alapvető. Ardó (2008) is megjegyzi, hogy a magyarok gyakran hivatlanul és bejelentés nélkül toppannak be. Az üzleti élet szintén a tervezéshez kötődő szélesebb kontextusáról beszélve pedig így fogalmaz: „...egy magyar üzletember bürokráciával kapcsolatos averzióját egy külföldi felfoghatja annak a készségnek hiányaként, mely az információ strukturálásáért, valamint különféle folyamatok létrehozásáért és betartásáért felelős (ford.⁴ 281).” Az egyik ilyen készség, mint azt később kifejti, a levelekre és üzenetekre való válaszadás:

Általánosságban, a magyaroknak nem a legnagyobb erőssége, hogy írásos megke-
resésekre vagy a partnerek kezdeményezésére gyorsan válaszoljanak vagy reagáljanak. Az üzleti szférában a helyzet jobb, de messze nem tökéletes. Ha az ember azt szeretné, hogy tényleg történjen valami, nagyon lényeges a türelem, és hagyományos, hosszas személyes találkozások tartása (ford. 282–283).

A magyarok időszemlélete alapvetően eltér a britekétől: Herczeg (2008) nagyon egyértelműen kijelenti, hogy a pontosság kötelező és „Központi kérdés Angliában. Nyelv-

² Trompenaars (1995) jól ismert *szekvenciális és szinkronikus kultúrák* felosztását nem tárgyalom külön, mivel tartalmában szinte azonos az itt bemutatott *monokronikus és polikronikus* dimenzióval.

³ Amennyiben ismertek az adatok, a nyilatkozók neve után koruk, nemzetiségük és foglalkozásuk szerepel zárójelben a forrásmegjelölés előtt.

⁴ ford. – az angolból fordított idézetek jelzése

óráról, iskolából, vendégségből elkésni megbocsáthatatlan bűn” (103). Ugyanerről ír Vámos és Sárközy (1999) amikor a magyar üzletembereket jellemzik:

A vadonatúj [üzletember-] típus teljesen nyugatosodott; megkülönböztethetetlen bármelyik nemzetközi üzletembertől. Sokuknak mutatós autója van, és új szokásaik, például squasht játszanak, és edzőterembe járnak. Néhányuknak mesés a fizetése és lenyűgöző az otthona. De azért megtartottak pár magyar szokást. Az egyik az, hogy a kelleténél egy árnyalattal arrogánsabbak, a másik pedig, hogy elkésnek (*ford.* 57).

A késést Ardó (2008) másik kontextusba helyezi, amikor elmagyarázza, hogy Magyarországon színházban és koncerten a késve érkezőknek türelmi időt adva öt-tíz perccel mindig később kezdődik az előadás, ami tulajdonképpen nagyon is észszerű megoldás, különösen a fobiásan pontos németekkel vagy az időkezelésben irigylésre méltóan túlságosan laza spanyolokkal való összehasonlításban. Caroline Bodóczy szigorúbb ebben a kérdésben: a pontosság az angolokban⁵ mélyen gyökerező tulajdonság, egyben elvárás is. Nehéznek találják a késés és pontatlanság elviselését. A mások idejével való visszaélés megbocsájtathatlan udvariatlanság és tiszteletlenség. Robert Kemkers (32, holland társadalomkutató és vállalkozó; Cserti-Csapó 2011) is a magyarok pontatlanságára panaszkodik:

Vannak magyarok, akik nagyon pontatlanok. Én is néha kések öt percet, vagy tízet. Hollandiában még nem késtem, de itt már megszoktam. De itt nem ennyit késnek. Amikor a lakásunkban valamit festeni kellett, és mondta a festő, hogy holnap jön, egész nap vártam, de egyáltalán nem jött. Ez furcsa. Én egy hagyományos holland családból származom, egy észak-hollandiai faluból, ahol az ebéd mindig délben volt. Anyukámnak nem kellett óra, mindig pontosan délre készült el az étel (241).

A mesteremberek kiszámíthatatlansága a világ sok részén legendás, de ez a példa még valamire rámutat: a pontatlanság, kiszámíthatatlanság egyben a másik idejével való visszaélés is, ami tiszteletlenséget mutat a kommunikációs partner iránt, és azt tükrözi, hogy a késő fél partnere fölé helyezi magát, ez az attitűd pedig semmiképpen nem vezet egyenlő felek interakciójához.

A kommunikáció dimenziói

Magas kontextusú és alacsony kontextusú kultúrák (Hall, 1976)

A kontextus egy eseményt vagy interakciót körbevevő információs háttér. *Magas kontextusú kultúrákban* az emberek sok háttér-információval rendelkeznek. Ez olyan implicit tudás, amely része a társadalmi szokásoknak, ismereteknek, megszerzésük a szocializációs folyamat része. Ezekben a kultúrákban nagy jelentőséget tulajdonítanak az emberi kapcsolatoknak. Mivel sok a közös háttértudás, nem kell mindent megfogalmazni, ezért a kommunikáció gyors, amihez a nonverbális kommunikáció fontossága is hozzájárul. Az üzleti életben mielőtt tárgyalnának egymással, a felek igyekeznek minél jobban megismerni leendő partnerüket emberként. Ezzel szemben *alacsony kontextusú kultúrákban* rögtön a lényegre térnek. Kevés az implicit háttértu-

⁵ E tanulmányban az *angolok* és a *britek* szavak felcserélhetően szerepelnek.

dásuk, nem számíthatnak közös ismeretekre, ezért mindent pontosan ki kell fejteni, el kell magyarázni. Amikor kontextus szempontjából két ellentétes beállítottságú ember kommunikál, a magas kontextusút irritálhatja, hogy alacsony kontextusú partnere túl részletesen mond el mindent, az alacsony kontextusút pedig az zavarhatja, hogy nem kap elég információt. Triandis (1995) megfigyelése szerint az individualista kultúrák alacsony kontextusúak, míg a kollektivisták magas kontextusúak.

Fontos megjegyezni, hogy *különböző kultúrákból származó emberek közötti kommunikáció mindig alacsony kontextusúnak számít*, hiszen a résztvevők feltehetően nem rendelkeznek minden szükséges háttértudással. Sokan nincsenek ennek tudatában és saját kommunikációs stílusuktól nem tudnak elszakadni idegen nyelven sem, ami sok félreértéshez vezethet.

Ahsan Reazul (29, bangladesi diák; Udvarhelyi 2007) aggasztónak találja, hogy sok hivatalos dokumentum, melyeket külföldiek is használnak, csak magyarul létezik. Visszaemlékszik, ahogy egy banki ügyintéző ezt mondta: „Ó, nyugodtan aláírhatja” (141), és hozzáteszi, hogy egy magyarul nem tudó külföldinek így esélye sincs megérteni, mi is történik vele. Ugyanezt veti fel Hamed Anwar (palesztin, író; R. Székely 1996), akinek története azt igazolja, hogy Magyarország magas kontextusú kultúra, ahol az emberek nagyon számítanak közös háttértudásukra, és ezért sok mindent nem közölnek világosan és egyértelműen: „Ez volt az első találkozásom a magyar szemlélettel: elvárják minden külfölditől, hogy tisztában legyen az itteni dolgokkal. A következő élményem sem késett sokat: még aznap felszálltam egy buszra” (13). Anwar ezután beszámol az utazásról, amikor sikertelenül próbált jegyet venni a sofőr-től,⁶ gondolta, biztos van kalauz, és meglepődött, amikor nem talált, és bár a felszálló ellenőr felé is nyújtotta a pénzt, jegyet nem, csak bírságot kapott. Nem értette a helyzetet, kihasználnak és lehangoltnak érezte magát. Azóta megtanult magyarul, és megszokta az itteni életet, de még mindig erős érzelmei vannak:

Most már elég régóta élek itt, elég jól beszélem a nyelvet, elég otthonosan mozgok a magyar valóságban, de még mindig nem sikerült elfogadnom az előzőkhöz hasonló magatartást és szemléletet. Képtelen vagyok felfogni, miért nem lehet tudomásul venni, hogy nem egyformán működnek a dolgok a világon. Hogy egy külföldi, aki először jön Magyarországra, nem biztos, hogy ismeri a dolgok menetét, tehát egy kis megértésre szorul, ha bizonyos helyzetekben „rosszul” viselkedik. [...] Sok hasonló élményben volt részem, még olyan helyen is, mint a Nemzetközi Előkészítő Intézet, ahol magyarul tanultam, tehát ahol a tanárok és az alkalmazottak kizárólag külföldiekkel találkoznak. Ez még azelőtt volt, hogy a külföldiekkel való bánásmód durvább formákat kezdett ölteni. Akkor én még ebben a szemléletben láttam a tolerancia hiányát, és úgy véltem, semmi mással nem magyarázható, mint a befelé fordultsággal, ami annyira jellemzi itt az embereket (14).

Anwar tapasztalatát Ardó (2008) más szemszögből magyarázza. Úgy véli, hogy a magyarok azért nem mondanak el mindent, amit más szükségesnek lát, mert ez része

⁶ A történet idején csak előreváltott jeggyel vagy bérlettel lehetett utazni.

a hagyományoknak. Szerinte a magyarok hagyományosan erősnek és szüksézávának látják magukat. Az utóbbiból interkulturális helyzetekben igen sok galiba kerekedhet.

A magas kontextus, azaz közös háttértudás feltételezése természetesen összetartó erő is lehet, ahogy a Határátkelő (2017) hollandiai magyar bloggere írja:

És hogy miért derült ki, hogy mennyire kelet-európai vagyok? A korábbi interjúkon jellemzően holland vagy más nyugat-európai emberekkel beszéltem. A britekkel még általában gyorsan megvolt a közös hang, a többieknél viszont nemegyszer előfordult, hogy már öt perc után éreztem, hogy nem működik a kémia, valami egész másról beszélünk. Ahol most dolgozom, a főnököm román, a felette levő pedig bolgár. Mindkettővel azonnal megvolt a közös hullámhossz, rögtön egy nyelvet beszélünk, sokkal jobban, mint bármelyik korábbi interjúimon.

Ez a bejegyzés is azt bizonyítja, hogy a hasonló beállítottságú kultúrákból származó emberek között nagyobb az összetartozás-érzés, könnyebb a kommunikáció. Mindez azonban arra is figyelmeztet, hogy tudatosítani kell a nyelvtanulóknak: interkulturális helyzetben nem várhatjuk el a közös háttértudást, ezért alacsony kontextusú módon hasznos értekezni, mert így könnyebb elkerülni a félreértéseket.

Direkt és indirekt kultúrák

A direkt és indirekt kommunikáció két aspektusáról lesz itt szó: a szövegszerkezet-hez, valamint a szókinccs és mondat szerkezet használatához kötődő direkt és indirekt vonásokról.

Szövegszerkezet (Kaplan, 1966)

A külföldiek által alkotott szövegek gyakran érthetetlennek vagy szedett-vedettnek tünnek az anyanyelvi beszélők számára még akkor is, ha a szövegben a nyelvtannal és szókinccsel nincs probléma. Ennek oka, hogy a legtöbb idegennyelv-használó a saját anyanyelvében szokásos és elfogadott szövegszerkezetet ülteti át a célnyelvre. Mivel azonban a szövegszerkezet erősen kultúrafüggő, ami az egyik nyelvben működik, a másikban nem feltétlenül. Ráadásul legtöbbször nincsenek tisztában e különbségekkel, hiszen a szövegszerkezet a logikus gondolkodást tükrözi, és mindenki meg van győződve arról, hogy az ő logikája hibátlan. És ez lehet, hogy így is van, de el kell fogadni, hogy a nyelvek és kultúrák logikája más és más.

Kaplan (1966) öt különböző szövegszerkezetet írt le. Osztályozása szerint az angol nyelv direkt, míg a sémi, a keleti és a latin nyelvek, valamint az orosz más-más módon indirektek. Az indirektség többféle lehet: jelentheti azt, hogy a szöveg gyakran eltér a fő gondolattól, vagy azt, hogy sok ismétlést használnak egyes gondolatok kifejtésére. Ezek a szövegalkotási módok gyakran társadalmi szokásokban is visszaköszönnak, ahogyan például bizonyos témákról nem szokás egyenesen beszélni. A vizuális érzékeltség kedvéért Kaplan az angol nyelv direktségét egy egyenes vonallal ábrázolja, a többi nyelv indirektségét pedig spirális, illetve cikcakk mintákkal.

Mihályi Gabriella (32, magyar; Udvarhelyi 2007) története az indirekt szövegszerkezetre, az indirekt kommunikációra ad jó példát. Azt meséli el, hogy miután már egy éve lakott egy lakásban Indonéziában, többször is le kellett üljön semmiségekről beszélgetni a tulajdonossal, mielőtt megkérhette volna, hogy bérelhesse a lakást még

egy hónapig. A feleslegesnek tűnő körök nélkül nem lett volna elfogadható, hogy előálljon a kéréssel. Hasonló tapasztalata volt az alkudozással is. A vétel nem történhetett célratörő, egyenes módon: a társadalmi szokás szerint a vevőnek és az eladónak előbb más árukról, más témákról kell beszélni, miközben időről időre visszatérnek a kiszemelt termékre, és csak jó néhány kitérő után köttetett meg az üzlet.

Először ezek nagyon értelmetlennek és feleslegesnek tűnő körök voltak. Aztán amikor az ember rájön, hogy a saját módszerei nem működnek, viszont, ha ezt csinálja, akkor meg teljes sikerélménye lesz, akkor ezek a helyzetek a helyükre kerülnek (106).

Ardó (2008) arra mutat rá, hogy a magyar megbeszélések ugyanennyire furcsának tűnnek más kultúrákból származóknak:

Ahhoz, hogy legyen némi elképzelésünk, mit várhatunk egy tárgyaláson, jól jön, ha észben tartjuk, hogy a magyarok imádják a történeteket, anekdotákat és vicceket. És nagyon kedvelik a jó vitákkal járó szópárbajokat is. [...] Bizonyára lesz részük lendületes, jól felépített és hatékonyan vezetett értekezletekben. De valószínűleg a legtöbb mégsem ilyen lesz (*ford.* 286).

A *jól felépítettség* itt kulcsfogalom: amikor egy szöveg vagy interakció szerkezete más, mint amit megszoktunk, nehéz lehet megérteni vagy részt venni benne. Ardó pontos leírást ad arról, mit tapasztalhat egy angol résztvevő egy-egy magyar értekezleten:

[...] a résztvevők el-eltérnek a tárgytól; a vita folyamán felidéznek anekdotákat, hogy ezekkel is alátámasszák mondandójukat. A megbeszélés fonala hurkokat vet, azután újra egyenesen a lényeg felé tart, mígnem hirtelen cikcakk mintát vesz fel. És bár a találkozó hangneme egyenesnek, akár konfrontációkeresőnek tűnhet, gyakran éppen a meg nem tárgyalt témák épp oly jelentősek, ha nem jelentősebbek. A tisztelet elnyerése és megtartása, a saját és mások arcának megóvása és érzékeny témák kerülgetése elég időigényes lehet (*ford.* 287).

A szerteágazó szerkezetet az interakciók után Ardó az írott szövegekkel, különösen szerződésekkel kapcsolatban is megemlíti, és arról ír, hogy a szövegek megértése, befogadása mennyire relatív. Az üzleti partnerek egymástól jelentősen különböző bizonytalanságtűrési szintje miatt egy-egy szöveget másként ítélnének meg más-más kultúrában nevelkedett emberek. Míg a magyarok egy angol dokumentumot homályosnak ítélnének, amiben még sok a tisztáznivaló, a britek a tisztázás- és magyarázatkérő folyamatot tarthatják nehézkesnek és véget nem érőnek.

A kulturális dimenziók relativitását érzékelhetően illusztrálják a fenti példák. Egy magyar utazó az indirekt indonéz kommunikációról beszél, miközben a britek figyelmét a magyar kommunikáció indirektségére kell felhívni.

A szókincs és mondatszerkezet (Goddard – Wierzbicka 1998; Ogiermann 2009)

Mondat- és szóhasználati szinten az indirekt nyelvhasználat sokféle célt szolgálhat: udvariasságot, tiszteletadást, szerénységet, az érzelmek elnyomását, a részletek megtartását önmagunknak, konfrontáció elkerülését, a hierarchikus kapcsolat oldását, egy

kínos szituáció elmaszatólását arcmegóvás céljából, és számtalan mást. Toshikazu Nagugawa (42, japán férfi, tanár; Láng 2006) például a saját kultúrájának szokásaira alapozva, ahol az udvariasság kedvéért sok mindenről inkább nem beszélnek, nehezen tudott mit kezdeni a magyarok egyenes szókimondásával. Míg ez a példa megerősíti az általános elképzeléseket a két kultúrával kapcsolatban, meglepő azt hallani, hogy Dániában is indirektebb a kommunikáció, mint nálunk, legalábbis Malik Szilvia (27, magyar újságíró; Udvarhelyi 2007) beszámolója szerint. Amikor egy dán óvodában dolgozott, soha nem mondták meg neki egyenesen, ha valamit nem jól csinált, hanem cédulák jelentek meg, melyek mindenkit arra kértek, hogy csukjanak be egy bizonyos ajtót, például. Malik megjegyzi:

Én olyan mérges lettem, hogy miért nem tudják megmondani? Üzeneteket kapok, amire nem tudok válaszolni. Azután rájöttem, hogy a dán annyira konfliktuskerülő nép, hogy inkább üzeneteket hagynak (208).

Más szempontból pedig a magyar kommunikáció látszik indirektnek. Erről ír Zaklina Bogdanovic-Stepanov (szerb, orvos; R. Székely 1996):

Hozzá kellett szoknom az itteni mentalitáshoz, rá kellett jönnöm, hogy – ahogy kedvenc íróm, Meša Slimović mondaná – „másképp beszélnek az itteni emberek és hallgatni is másképp hallgatnak”. [...] A magyarok nagyon jól neveltek és udvariasak. De ez néha zavaró is: sokszor nem tudom megállapítani, vajon beszélgetőpartnerem kedvessége a jóindulatát, vagy csak a jólneveltségét fejezi ki. Nálunk Szerbiában egyszerűbb a dolog: Ha valakinek nem vagy szimpatikus, az illető ezt világosan és félreérthetetlenül tudodra fogja adni (22).

Az amerikaiakkal⁷ való összehasonlításban a magyarok szintén indirektebbek. Gedeon (2011) az amerikai üzleti szemléletre utal, amitől az emberek határozottak, „asszertívek”. Az asszertivitás meghatározását egy kilencéveseknek szóló amerikai tankönyvből idézi: „Az asszertivitás azt jelenti, ki tudsz állni magadért anélkül, hogy agresszív légy” (*ford.* 54). Az észak-amerikaiak nagyfokú asszertivitását Gedeon annak is tulajdonítja, hogy kisiskolás koruktól tudatosan és nagyon gyakorlatiasan tanítják őket fogalmazni.

Arató (2008) szerint a magyarok másképpen asszertívek. Gyakran inkább arrogánsnak, mint asszertívnek látszanak. A megbeszélések gyakran szenvedélyes szópárbajnak tűnnek, egymás szavába vágunk, és boldog-boldogtalant ellátnak kéretlen tanáccsal. Később azt is megjegyzi, hogy „A magyarok nyersnek, sőt durvának tűnhetnek, ahogy másokat kritizálnak, de nem jeleskednek abban, hogy ugyanezt mástól jól fogadják” (323). Walter Fanta (osztrák, tanár; R. Székely 1996) egészen másképp látja a vitákat:

A munkahelyemen például mélységes igény mutatkozik a harmóniára. A konfliktusokat a szőnyeg alá seprik, már csak azért is, mert nincs rájuk idő. [...] De a felszín alatt gyakran igazi káosz húzódik meg. Nem csoda, hiszen, ha az ember a problémák

⁷ Ebben a tanulmányban az „amerikai” jelző Észak-Amerikára, elsősorban az Egyesült Államokra vonatkozik.

megoldását mindig elodázza és minden újításnak ellenáll, mert az talán konfliktuson nyugszik, és ledöntheti a status quót, akkor rövidesen minden csak ideiglenességből, árnyék-szabályokból, halott paragrafusokból áll (38).

A magyar kommunikáció direkt oldaláról Ardó (2008) ezt írja:

Bármiről is van szó, [a magyarok] élesen, feketén-fehéren fogalmaznak. Nagyon bizalmatlanok az angolok bizonytalankodó vacakolásával szemben, melyek kifejezésére gazdag tárházuk van, mint például: „Elképzelhető, hogy ez így van, de...” vagy „Nem feltétlenül hinném, hogy...” (ford. 125).

Az ígéretek komolysága nagyon különböző lehet. Ez is része a direkt–indirekt aspektusnak: Van, ahol a kimondott szó kötelez, azaz szó szerint értendő, és van, ahol csak a társalgási rutin része, vagyis jelentése csak indirekten köthető az interakcióhoz. Ezzel kapcsolatban így fogalmaz Ardó:

[...] a legtöbb, amit egy angoltól ki lehet préselni, egy el nem kötelezett „Majd meglátom, mit tehetek”. Ez Magyarországon nem járja. Ismerni kell a performatív beszédaktusként⁸ és társalgási panelként megjelenő ígélet fogalmához kötődő kulturális különbségeket ahhoz, hogy elkerülhessük a felesleges frusztrációt.

[...] Sok bosszúságtól megóvhatjuk magunkat, ha tudjuk, hogy Magyarországon általában sokkal könnyebb egy ígéletet kapni, mint annak teljesítését elérni (ford. 285).

A kommunikáció nonverbális megnyilvánulásai is lehetnek direktek vagy indirektek. Ardó arra figyelmezteti olvasóit, hogy a magyarok számára a direkt szemkontaktus elengedhetetlen, mert ez sugározza az őszinte és nyílt szándékot, míg a szemkontaktus kerülése sunyi jellemre utal.

Lomb (1979) úgy véli, a magyaroknak kissé visszafogottabbnak kellene lenniük, különösen külföldön. „Közvetlenségünk esetleg tolakodásnak, baráti érdeklődésünk könnyen indiszkréciónak hat” (43). Magyar beszélgetések során általában közvetlenebbek és informálisabbak vagyunk, mint sok más nyelvben szokásos. Erre jó példa, hogy az angolok üdvözléskor vagy bemutatkozáskor a howlétünkéről érdeklődnek, de erre a kérdésre nem várnak választ, és nagyon meglepődnek, ha mégis elkezdünk panaszkodni valamire. Lomb egy másik példát is hoz a tartózkodásról két német kolléganő esetén keresztül, akik hosszú évek óta közvetlen munkatársak, mégis Fräulein Schultznak és Frau Regnernek szólítják egymást. Sőt, amikor Fräulein Schultzot a szerző megkérdezi, hogyan befolyásolja majd az ő munkáját, hogy Frau Regner láthatóan várandós, azt feleli, hogy „Hivatalosan még nem közölte, hogy gyermeket vár” (43).

Lomb arra is figyelmeztet, hogy nem lehet mindent szó szerint érteni. Elterjedt szokás, búcsúzások így zárni a beszélgetést: „Remélem, lesz szerencsénk egyszer minálunk Máltában, Izlandban vagy a Külső Hebridákon” (45). Ezeket a meghívásokat – melyek akár burkolt ígéletként is érthetőek – nem szabad komolyan venni, hiszen

⁸ A performatív beszédaktus olyan megnyilatkozás, melynek szavai a tartalom megvalósulására is utalnak. Ilyen lehet az ígélet, utasítás, előrejelzés, tanács stb.

nem többek, mint barátságos szándékunk kifejezése kommunikációs partnerünk iránt. Nagyon hasonlatos ez az amerikai angolban gyakran használt „Vacsorázzunk/kávézunk együtt valamelyik nap!”, mondathoz, amit tapasztalatlan magyar és más nem angol anyanyelvű beszélők gyakran félreértenek, és rögtön a naptárjuk/telefonjuk után nyúlnak, hogy feljegyezhesék az időpontot... pedig csak egy barátságos búcsúzó mondat volt, amire a szokásos válasz: „Az remek lenne!” vagy valami hasonló. Ezek a példák azt is mutatják, hogy míg az általában magas kontextusú magyar nyelvben sok mindent kicsit nyakatekerten, indirekt módon fejezünk ki, és az alacsony kontextusú angolban pedig célratörően, közvetlen, kivételek mindig vannak. Így aztán van, hogy bizonyos társalgási szokások miatt az angol anyanyelvűek olyasmit mondanak, amit nem gondolnak komolyan, és ez fejtörést és bizonytalanságot okozhat az angolt idegen nyelvként beszélőknek.

Ha már az imént a meghívásokról esett szó, érdemes mérlegelni, mit is jelenthet egy invitálás. Herczeg (2008) azt mutatja be, hogy különböző kultúrákban más és más a szó konnotációja: Ha Magyarországon hívunk meg valakit vacsorára vagy egy italra egy étterembe vagy bárba, a számlát a meghívó fél fizeti. Ezzel szemben Angliában lehet, hogy a meghívás csak egy közös program kezdeményezése, nem feltétlenül jelenti, hogy a meghívó fizetni is akar. Ezért ezt előre tisztázni kell, vagyis nem szabad a témát kerülgetni, hanem meg kell beszélni.

A személyes narratívák haszna – Konklúzió és előretételek

Az emberek viselkedésének, gondolatmenetének, attitűdjeinek különbsége sok nagymintás és főleg kvalitatív kutatás eredményeit figyelembe véve (Hall 1966, 1976; Hofstede 1994 / Hofstede – Hofstede 2008; Triandis 1994, 1995; Trompenaars 1995; stb.) a kulturális dimenziók segítségével felvázolható. Ebben a tanulmányban az idézett szerzők és interjúalanyok tapasztalata és nézetei betekintést nyújtanak olyan rejtett vagy éppen nagyon is nyilvánvaló kulturális különbségekbe, melyek megnehezíthetik vagy megakadályozhatják a hatékony interkulturális kommunikációt. Bár a beszámolók szubjektívek, néha ellentmondásosak, túlzóak vagy ironikusak, érdekes megfigyelni, milyen gyakran foglalkoznak ugyanazzal a jelenséggel, és így kiegészítik, sőt erősítik egymást. Az összehasonlítások relatívak. Egyetlen kultúrát sem lehet ilyen vagy olyan címkével ellátni, hiszen láthattuk, hogy a kultúrák közötti különbségek csak két vagy több kultúra összehasonlításában érvényesek egy-egy helyzetre. A példákon keresztül megérthetjük, hogy sok minden a nézőponttól függ. Ha A és B ország összehasonlításakor kiderül, hogy B-ben bizony sokat késnek az emberek, pontatlanoknak, figyelmetlennek, nevetlennek tarthatjuk őket. De lehetséges, hogy B és C kultúra összehasonlításakor az derül ki, hogy C ország lakóihoz képest B ország polgárai a pontosság mintaképei... A narratívák arra is rávilágítanak, hogy vannak különbségek, melyek előre láthatóak bizonyos kultúrák között – például a pontossággal kapcsolatban –, mások egyáltalán nem. Ráadásul a különbségek megértésének, és a helyesnek tartott viselkedési formák tanulási folyamatában nem mindig a különbségek tartalmi része a legfontosabb. Idézhetnénk egy – mások mellett – Maya Angelounak is tulajdonított mondást, miszerint „Az emberek elfelejtik, amit mondasz, és elfelejtik, amit teszel. Az egyetlen dolog, amire emlékezni fognak, az, hogy milyen érzéseket váltottál ki belőlük.” A sikertelen interkulturális helyzetek negatív érzéseket, frusz-

rációt váltanak ki, amelyek gátolhatják a további kommunikációt. Ahhoz, hogy sikeresen vegyük az akadályokat kultúrák közötti interakcióinkban, meg kell értenünk a kulturális dimenziók fogalmát és hátterét, valamint a lehetséges különbségek típusait. Így könnyebben találhatjuk meg egy-egy konkrét helyzetben a sikeres kommunikáció kulcsát.

Legtöbbször csak akkor vesszük észre saját viselkedésünk és gondolkodásunk sajátosságait, ha más kultúrákban élőkével tudjuk tapasztalati úton összehasonlítani, vagy ha külső perspektívából, azaz mások szemén keresztül látjuk. De mennyire értenek, érthetnek meg bennünket mások? Malik (2002)⁹ úgy tartja, hogy bár a külföldiek élvezik a magyar konyhát, és lenyűgözi őket a táj, ismerik a magyar kultúra árnyoldalait is. Interjúalanyai olyan külföldi diákok, akik itt-tartózkodásuk éve alatt megismerték, hogyan működik az ország, és az összehasonlítás miatt talán még nálunk is jobban látják a hibákat és hiányosságokat. Éppen ez a készség, a *többszemponútú tapasztalati alapon való összevetés* készsége, az, ami a kulturális dimenziók megértéséhez szükséges.

Változnak az idők és a kultúrák is. Azonban a kulturális különbségek fajtái maradandóak, ahogy az emberi attitűdök is. Az itt idézett személyes narratívák három évtizedet ölelnek fel, és értékes betekintést engednek abba, hogy a kulturális különbségek miként érintik az embereket. A szerzők és nyilatkozók tanácsait megfogadva befogadóbb környezetet teremthetünk a külföldről hozzánk érkezőknek; ez az alkalmazkodás, azaz a mások szempontjainak elfogadása pedig hosszú távon számunkra is jótékony és inspiráló lehet (vö. hosszú távra tervező kultúrák), többek között ahhoz, hogy más kultúrában járva magunk is könnyebben boldoguljunk.

Az értő összehasonlításon kívül az attitűdök rugalmassága is elengedhetetlen a kulturális különbségek áthidalásához. Bár Swatridge (2005) szerint a különbségek felületesekek, és az egyes országok közötti különbségek csak véletlenszerűen következnek történelemi és földrajzi adottságokból, Lomb (1979) azt állítja, hogy a magyarok túlságosan ragaszkodnak a saját szokásaikhoz, és ezért nem veszik észre, hogy nem is feltétlenül más az, ami másnak tűnik. Ezt írja:

Pöffeszkedő európaiságunk buborékját semmi se pattantja el hamarabb, mint ha a „mások” szokásait tárgyilagosan összevetjük a mieinkkel. Megmosolyogjuk az indiai nőket, akik már gyermekkoruktól kezdve kis aranyvirágot viselnek az orrcimpájukba szúrva. Hát minálunk nem fűrják át az újszülött lányka fülcimpáját holmi fülbevalók kedvéért? A maorikat (meg az eszkimókat) kinevetjük az orrok összedörzsöléséért, de egy értelmes maori tanító egyszer megkérdezte tőlem: sokkal gusztusosabb-e, amikor két izzadt tenyér tapogatja egymást?

Afrikai táncosoknál egzotikusnak találjuk az arc, áll, homlok, tenyér festését; fehér nőknél természetesnek a rúzszt, púdert és körömlakkot. Csóváljuk a fejünket, amikor halljuk, hogy a japán megeszi a nyers halat, de a szardíniát, a kaviárt szívesen

⁹Malik egyszerre interjúalany a kutatásban használt egyik könyvben (Udvarhelyi 2007) és szerzője egy szintén itt felhasznált tanulmányban, amelyben Magyarországon tanuló külföldi diákokkal készített interjút összegzi (Malik 2002).

fogyasztjuk. Mi a kínaiakon nevetünk, amiért nem használnak zsebkendőt; ők rajtunk, hogy mit gyűjtünk benne. Sorolhatnám a végtelenségig az ilyen párhuzamokat (7–8).

Amint egy idegennyelv-tanuló rájön, hogy a különbségekkel szemben nem kell ítélni, megérti azt is, hogy a sikeres kommunikáció titka az új környezethez való alkalmazkodás. Ahsan Reazul (29, bangladesi diák; Udvarhelyi, 2007) nagyon világosan fogalmaz, amikor kifejti, hogy külföldön élve ő nem szeretne asszimilálódni, de alkalmazkodnia szükséges, hiszen egy egész ország nem alkalmazkodhat hozzá. Ebben az ítéletmentes hozzáállása segíti. Hozzá kell tenni, hogy ideális esetben mindkét fél alkalmazkodik a másik (kommunikációs) szükségleteihez, de a valóságban ilyen tudatos alkalmazkodást elvárni egy egész közösségtől nem lenne reális. Azonban ráébreszteni egy közösség tagjait arra, hogy a hozzájuk érkezők kommunikációs igényeit is fontos figyelembe venni, alapvető lépés a megértő kommunikáció felé.

Ardó (2008) az időhasználattal kapcsolatban beszél az összehasonlítás kulcsszerepéről. Azt állítja, hogy ha megismerjük és tudatosítjuk magunkban a különböző kultúrákra jellemző időhasználati szokásokat és időkereteket, enyhíthetjük a kommunikáció során felmerülő frusztrációt. A megismerés és tudatosítás jelentősége közvetlenül is arra mutat, hogy az idegennyelv-oktatás felbecsülhetetlen szolgálatot tehet az interkulturális kommunikáció sikeréért. Ha a kulturális különbségek ismerete és vele együtt a tudatosítás, az előítélet-mentes gondolkodás, az elfogadás, tolerancia, kíváncsiság, nyitottság, rugalmasság, valamint a többszemponú értékelés és az új helyzetekhez való alkalmazkodás enyhítheti a félreértéseket és konfliktusokat, akkor kézenfekvő, hogy mindezek fejlesztését a nyelvórák részévé kell tenni ahhoz, hogy a nyelvtanulókat az életre készíthessük fel.

Mindez lehetetlen feladatnak tűnik, hiszen a nyelvtanároktól annyi mindent várnak el. Azonban Byram (1997) interkulturális kommunikatív kompetencia modellje rámutat, hogy az a számtalan elem, ami az interkulturális kommunikáció sikerességéhez szükséges, három nagy kategóriába sorolható: a *tudás*, *attitűdök* és *készségek* hármasa megkönnyíti, hogy a nyelvórák tartalmát releváns módon gazdagítsuk. Ez a modell áttekinthetőbbé teszi azokat a tartalmakat, melyeket az interkulturalitás fontosságát érzékelve át szeretnénk adni diákjainknak. Szinte minden téma, amit a nyelvórán használunk, lehetőséget rejt arra, hogy kulturális összevetésre vagy tudatosításra is használjuk a nyelvtani gyakorlás vagy szókincsfejlesztés mellett. A kultúrával kapcsolatos ismeretek kiemelése, különféle attitűdök vagy hasznos kommunikációs stratégiák gyakorlása mind-mind része lehet a szokásos nyelvtanulási feladatoknak. *Az olvasás, a hallás utáni megértés, képek, filmek vagy filmrészletek interpretálása, a viták, szerepjátékok, kiselőadások tartása, az önálló vagy csoportos projektek, összefoglalók készítése, fogalmazások írása, a problémamegoldó feladatok, szókincs és nyelvtani szerkezetek értelmezése különféle kontextusokban* egyaránt alkalmasak arra, hogy ne csak a nyelvet, de interkulturális kompetenciát is tanítsunk. A lehetőségek végtelenek. A következő két gyakorlat, melyeket az eredeti alapján apró változtatással mutatok be, csak rövid ízelítő. Mindkét gyakorlat használható a kulturális dimenziók tanításához, akár a tanulmányban idézett narratívák felhasználásával is, miközben pontosan meghatározott nyelvtanítási cél is kapcsolódik hozzájuk:

Magyarok más szemmel (Lázár 2015: 47–48.)

Interkulturális célok	Sztereotípiák megkérdőjelezése, nyitottság, önkritika fejlesztése, saját kulturális háttér tudatosítása
Nyelvi fókusz	Szókincs: a saját kulturális szokások témakörében szókincs-bővítés Olvasási készség: rövid, ismeretlen szövegek lényegének megértése Nyelvtan: szövegelemzés Íráskészség: rövid szövegek összefoglalása Beszéd-készség: szövegek szóbeli összefoglalása, beszélgetés
Csoportdinamikai szempontok	Ismerkedés, csoportépítés, önálló kutatás
Csoportnagyság	Bármekkora
Korosztály	Tizenévesek, felnőttek
Előkészületek	Az állításokat (lásd a példát) a tanulók nyelvtudásához, érdeklődési köréhez és korához kell igazítani és lefordítani a célnyelvre. Hasonló állítások gyűjtéséhez jó forrás lehet egy-egy Magyarországon kiadott idegen nyelvű hetilap vagy külföldieknek írt útikönyv vagy blog.
Kellékek	Fénymásolt vagy kivetített állítások
Teremelőrendezés	Bármilyen
Idő	30 perc
A feladat menete:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kérdezze meg a tanulókat, hogy hallottak-e már külföldiektől jót vagy rosszat mondani a magyarokra. Ha vannak ezzel kapcsolatos tapasztalataik, akkor beszélje meg azokat a csoporttal. Ha nincsenek, akkor rögtön térjen rá a saját gyűjteményére. 2. Ossa ki a fénymásolt állításokat, amelyeket a tanulók önállóan elolvasnak! Hívja fel a figyelmüket arra, hogy nem kell minden egyes szót ismerniük ahhoz, hogy az állítások lényegét megértsék. 3. Ha mégsem értik, akkor a szövegben rejlő fontosabb nyelvi fordulatokat segítsen nekik megfejteni. 4. A tanulók pármunkában megbeszélik, hogy melyik állítás tűnik nekik furcsának, viccesnek, lehangolóknak vagy esetleg igazságtalannak. 5. A párok beszámolnak a megbeszélésük eredményéről a csoportnak úgy, hogy saját szavaikkal összefoglalják az állítást, amelyről azután elmondják a véleményüket. (Ha ez nehéz feladat lenne nekik előkészítés nélkül, akkor a beszámoló előtt írassa le velük párban az összefoglalást és a reakcióikat is. Írás közben körbejárhat, és segíthet nekik szavakkal, kifejezésekkel.

<p>A feladat menete:</p>	<p>6. A csoport összehasonlítja a különböző tapasztalatokat és véleményeket. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mindenki másképp csinálja, és másképp látja a dolgokat aszerint, hogy miben és hogyan nőtt fel. – Nem biztos, hogy az az egyetlen helyes nézőpont vagy viselkedési forma, ami nálunk elterjedt. – Van, akinek azt jelenti a vendégszeretet, hogy mindenhova elkísérik, mindent megmutatnak, illetve elmagyaráznak neki, és úgy gondoskodnak róla, mint egy kisgyerekről. Van, akinek viszont az a helyes vendéglátás, amikor a vendégnek meghagyjuk a szabadságát, hogy az ideje nagy részében önállóan fedezhesse fel a városunkat. – Lehetünk és legyünk is büszkék a magyar értékekre, de ne más kultúrák értékeinek a kárára. <p>7. Hosszú távú szorgalmi házi feladatként kérje meg a tanulókat, hogy gyűjtsenek hasonló állításokat, véleményeket, vagy ha alkalmuk van rá, kérdezzenek meg külföldieket, hogy mi a véleményük a magyarokról, illetve mit találnak nálunk furcsának, érdekesnek vagy szokatlannak.</p>
<p>Példa Forrás: Rimmer (1998; 2003) Fordította: Lázár Ildikó</p>	<p>A Magyarországon élő brit és amerikai szerzők által írt <i>Time Out Guide – Budapest</i> című útikönyv (Rimmer 1998; 2003) korábbi kiadásából:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Itt ritkán lehet kisgyerekeket látni a vendéglőkben vagy más „felnőtt” helyen, mert a gyerekeknek otthon kell maradni az anyukájukkal egészen addig, amíg meg nem tanulnak kisméretű felnőttként csendesen és jól nevelten viselkedni. – Ha a finom fűszeres ízek kedvéért jön Magyarországra, csalódní fog. Az étlapokon általában nehéz és egyhangú disznóhúsból vagy csirkehúsból készült ételek szerepelnek szétfőzött zöldségekkel. A húst általában pörköltnek készítik el, vagy panírozzák, saláta helyett savanyúságot adnak. A fűszeres halászlét és a hortobágyi palacsintát mindenképpen érdemes kipróbálni, de vegetáriánusok legtöbbször csak a hideg gyümölcsleves és a rántott gomba közül választhatnak. Viszont csak Magyarországon lehet zsíros kenyeret kapni az amerikai típusú bevásárlóközpontokban. – Ha kételyeid vannak valamiről Magyarországon, akkor mindenképpen fordítva csináld, mint otthon. A magyarok a családi nevüket teszik előre és a keresztnévüket hátulra. A postai címzésnél a város neve után jön az utca név, a házszám, emelet és ajtó. Minden, ami egy brit vagy amerikai hivatalos levélben a jobb felső sarokba kerül, a magyar levelekben balra lent szerepel. És a dátumot úgy kell leírni, hogy év/hó/nap. – A Magyarországra látogató külföldi nők ne csodálkozzanak, ha az itteni férfiak udvariasan előre engedik őket minden ajtónál, átadják nekik a helyet a buszon, vagy segítenek cipekedni. Azon sem kell meglepődni, hogy akár ugyanezek

<p>Példa Forrás: Rimmer (1998; 2003) Fordította: Lázár Ildikó</p>	<p>a férfiak hangos megjegyzéseket tesznek a nők alakjára vagy kinézetére az utcán, és kihívóan néznek, ha egy nő egyedül megy be egy étterembe vagy bárba.</p> <ul style="list-style-type: none"> – A magyaroknak mintha nem lenne térdérzéke. Valahogy mindig útban vannak, ha az ember le akar szállni a buszról, vagy fel akar szállni bármilyen közlekedési járműre, ha be akar lépni egy boltba, ha sorban áll a postán vagy a bankban, vagy ha sietni szeretne a mozgólépcsőn. – A magyarok szerint a Balaton a legszebb tó, Budapest a világon a legszebb város, Bartók a legjobb és leghíresebb zeneszerző, és a Micimackó is felülmúlhatatlanul jobb olvasmány magyarul, mint angolul.
---	--

Ők és mi **(Holló 2008: 69–70; 2019, „Gyakorlatok – Letölthető melléklet”)**

Kulturális cél	Országismeret magyar és célországi szokások, esetleg más kultúrák elemei	Készségek kulturális különbségek felismerése és tudatosítása
Nyelvi cél	<ul style="list-style-type: none"> – a felhasznált szöveg témájába vágó szókincs gyakorlása – összehasonlítás – szokások kifejezése és az erre használható igeidők 	
Kellék	Egy „kritikus incidens” leírása, amely egy kulturális dimenzió illusztrálására alkalmas	
Példa	<p>[New Yorkban] Mary belép egy bérházba, és a lift felé tart, amikor látja, hogy valaki épp onnan fordul vissza a lépcső felé.</p> <p>Natasha: Sajnos rossz a lift Mary: Jaaa! Kinek szóljunk? Natasha: Szóljunk???</p> <p>Mary: Persze. Be kell jelenteni. Natasha: Fogalmam sincs. Mary: Bocsánat, azt hittem, itt laksz. Natasha: De igen, itt lakom.</p> <p style="text-align: right;"><i>(Storti 1994 alapján)</i></p>	
Gyakorlat típusa	teljes osztályt foglalkoztató gyakorlat / csoportmunka is lehetséges	
Időtartam	15 perc	
Leírás	<p>A gyakorlat menete:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A párbeszéd nyelvi feldolgozása után kérdezzük meg a diákokat, mi okozta a félreértést, és vajon minek tulajdonítják a két lány attitűdje közötti különbséget (magyarázat a Megjegyzés rubrikában). 2. A diákok találgatása után adjunk kevés segítséget, és röviden foglaljuk össze a szöveg kapcsán megbeszélendő kulturális dimenziókat! 3. Kérjük meg a tanulókat, hogy próbálják jellemezni a megbeszélte dimenzió(k) alapján a célország(ok)ban élőket! Válaszaikat indokolják, vagy támasszák alá egy példával! 	

Leírás	<p>4. Most a saját kultúrájukat jellemezzék a diákok, a választott jelzőket indokolják, vagy támasszák alá egy példával!</p> <p>5. Próbálják megindokolni a saját és célkultúra közötti eltéréseket! Ehhez esetleg egy kevés tanári segítség is szükséges.</p>
Változat	<p>1. Ha nagy az osztály létszáma, akkor csoportokban is dolgozhatnak a tanulók, de ilyenkor fontos, hogy utána közös megbeszélés is legyen.</p> <p>2. Érdekes lehet, ha a diákok nem a saját nemzeti kultúrájukat hasonlítják össze a célnyelvivel, hanem más külföldi kultúrákról is beszélnek, illetve saját helyi vagy kisebb közösségük kultúráját elemzik. Beszélhetnek filmélményük alapján is.</p>
Megjegyzés	<p>Mary, aki nem a házban lakik, de amerikai, nem érti, hogy egy házban lakó nem tudja, kinek kell hiba esetén szólni. Natasha, aki talán nem túl régen él Amerikában, és orosz, nem érti, miért neki kellene a hibával foglalkozni, szerinte biztos van valaki, aki majd elintézi az ügyet. Az esetük kapcsán a belső és külső indítatásról és a bizonytalanságot tűrő és kevésbé tűrő kultúrákról lehet beszélgetni.</p>

Ha óráinknak folyamatosan része az interkulturalitás, és arra törekszünk, hogy ha kis adagokban is akár, de szinte minden óránknak legyen kulturális tartalma is, akkor nagyon sokat tehetünk azért, hogy nyelvtanulóinkból sikeres és tudatos nyelvhasználók legyenek – és mindezt úgy tehetjük, hogy az integrált (inter)kulturális tartalom nem megy a nyelvfejlesztés kárára, sőt erősíti annak hatékonyságát, és fenntarthatja a diákok érdeklődését, motivációját. Az interkulturalitás bevonása a nyelvórákba ezen túlmutatva nemcsak a nyelvtanulók egyéni fejlődését szolgálja, hanem a nagyobb közösségeket is: ha nyelvtanulóink empatikus, sok szempontot mérlegelő, saját és mások igényét egyaránt figyelembe vevő, sikeres nyelvhasználók lesznek, környezetüket is békés, párbeszéden alapuló, elfogadó, nyitott társadalommá alakíthatják.

IRODALOM

- Ardó Zsuzsanna (2008): *Culture shock! Hungary: A guide to customs and etiquette*. Tarrytown, NY: Marshall Cavendish.
- Byram, Michael (1997): *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Cserti-Csapó Tibor (2011): Interjú Robert Kemkers társadalomkutató-vállalkozó, PhD-jelölttel. *Educatio* 2011/2, 239–244. http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/2011-02-Valosag2.pdf (Letöltve: 2020. 02. 24.)
- Gedeon Sántha Mária (2011): Cultural similarities and differences: The American dream vs. The Hungarian dream. In M. Gedeon Sántha et al. (szerk.): *A look at the cultural similarities and differences between Americans and Hungarians* 49–59. Budapest: Eötvös Collegium.
- Goddard, Cliff – Wierzbicka, Anna (1998): Discourse and Culture. In: Van Dijk, T. A. (szerk.): *Discourse as Social Interaction*, London, UK: Sage, 231–259.
- Hall, Edward T. (1966): *The hidden dimension*. New York, NY: Anchor Books/Doubleday.
- Hall, Edward T. (1976): *Beyond culture*. New York, NY: Anchor Books/Doubleday.
- Hall, Edward T. (1980): *Rejtett dimenziók*. Budapest: Gondolat.

- Hall, Edward T. – Reed Hall, Mildred (1990): *Understanding cultural differences*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Határátkelő Blog (2017): Hollandiai bejegyzés. http://hataratkelo.blog.hu/2017/08/13/mennyire_vagy_kelet-europai (Letöltve: 2020. 02. 24.)
- Herczeg Zsuzsanna (2008): *Irány Anglia! – Au paires és munkavállalók kézikönyve*. Budapest: Aposztróf.
- Hofstede, Geert (1994): *Cultures and organizations: Software of the mind*. London: Harper Collins Publishers.
- Hofstede, Geert – Hofstede Gert Jan (2008): *Kultúrák és szervezetek*. Pécs: VHE Kft.
- Holló Dorottya (2008/2019): *Értsünk szót! – kultúra, nyelvtanulás, nyelvhasználat*. Budapest: Akadémiai Kiadó. Elektronikus kiadás 2019. <https://mersz.hu/hollo-ertsunk-szot> (Letöltve: 2020. 02. 24.)
- Holló Dorottya (2015a): A különbségek megértése: kulturális dimenziók megismertetése az idegennyelv-órákon. *Modern Nyelvoktatás* 21/1. 3–17. http://epa.oszk.hu/03100/03139/00027/pdf/EPA03139_modern_nyelvoktatás_2015_1_003-017.pdf (Letöltve: 2020. 02. 24.)
- Holló Dorottya (2015b): Cultural dimensions in personal narratives – justifying cultural content in English language teaching. In: Holló Dorottya – Károly Krisztina (szerk.): *Inspirations in foreign language teaching – Studies in language pedagogy and applied linguistics in honour of Péter Medgyes*. London: Pearson Education, 271–298.
- Holló Dorottya (2019): Kulturális különbségek – személyes tapasztalatok: érvéles az idegen nyelvi és interkulturális kompetenciák integrált oktatása mellett (első rész). *Modern Nyelvoktatás*, 25/2, 3–26. <https://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=3139> (Letöltve: 2020. 02. 24.)
- House, Robert J. – Hanges, Paul J. – Javidan, Mansour – Dorfman, Peter, W. – Gupta, Vipin (2004, szerk.): *Culture, leadership, and organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Inglehart, Ronald F. (2008): Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31/1–2, 130–146. <https://pdfs.semanticscholar.org/4f7b/4e62f0314aaf71a9603d-933b88c79c3b1bb8.pdf> (Letöltve: 2020.02.24.)
- Kaplan, Robert B. (1966): Cultural thought patterns in intercultural education. *Language Learning*, 16, 1–20.
- Láng Judith Veronika (2006): Mindenütt jó, de a legjobb máshol – *It's good everywhere but better somewhere else*. Budapest: Helikon.
- Lázár Ildikó (2015): *39 Interkulturális játék – Ötlettár tanároknak az interkulturális kompetencia és a csoportdinamika fejlesztéséhez*. Bölcsész- és Művészetpedagógiai Tananyagok 9. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. http://metodika.btk.elte.hu/file/TAMOP_BTK_BMT_9.pdf (Letöltve: 2020. 02. 24.)
- Lomb Kató (1979): *Egy tolmács a világ körül*. Budapest: Gondolat.
- Malik Szilvia (2002): Azelőtt nem volt divat a rasszizmus – A hazánkban tanuló külföldi diákok véleménye a legendás „magyar vendégszeretetről”. *Népszabadság* 2002.november 6. https://adt-plus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_2002_11/?query=Malik%20Szilvia&pg=95 (Letöltve: 2020. 02. 24.) A cikk csak előfizetéssel vagy egyetemi/intézményi hálózatról elérhető.
- Ogiermann, Eva (2009): Politeness and in-directness across cultures: A comparison of English, German, Polish and Russian requests. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture*, 5/2, 189–216.
- R. Székely Julianna (1996, szerk.): *Do you speak magyarul?* Budapest: Hungarian Language School.
- Rimmer, Dave (1998, 2003, szerk.): *Time Out Guide – Budapest*. London, UK: Time Out Magazine Ltd. Universal House.
- Storti, Craig (1994): *Cross-cultural dialogues*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.

- Swatridge, Colin (2005): *A country full of aliens – A Briton in Hungary*. Budapest: Corvina.
- Triandis, Harry C. (1994): *Culture and social behavior*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Triandis, Harry C. (1995): *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.
- Trompenaars, Fons (1995): *Riding the waves of culture*. London, UK: Nicholas Brealy Publishing.
- Udvarhelyi Éva Tessa (2007): *Vándorok kultúrák között – Az interkulturális tanulásról külföldre készülő fiataloknak*. Budapest: Artemisszió.
- Vámos, Miklós – Sárközi, Máttyás (1999): *Xenophobe's guide to the Hungarians*. London: Oval Books.